

HORVÁTH CSABA PHD, EZREDES
horvath.csaba@mail.militaria.hu
hadtörténész (Hadtörténeti Intézet és Múzeum)

„Földi” felderítés az európai hadszíntéren a második világháborúban

— *Ground reconnaissance at the European Theater in the World War Two* —

DOI 10.14232/belv.2015.4.12 <http://dx.doi.org/10.14232/belv.2015.4.12>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article: Horváth Csaba (2015): „Földi” felderítés az európai
hadszíntéren a második világháborúban. *Belvedere Meridionale* 27. évf. 4. sz. 147–155. pp

ISSN 1419-0222 (print) ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

KEYWORDS World War 2, ground reconnaissance, reconnaissance, european theater, eastern front

*„Gondosan hasonlítsd össze az ellenség seregét a sajátoddal, mert csak így tudhatod meg,
miben erősebb a másik, és miben vagy erősebb te.”*

(Szun-ce: A háború művészete)

A háborúk átszövik az emberi társadal-
mak történetét. Talán nem volt egyetlen olyan
nap, amikor a Föld valamelyik pontján nem
volt háború, fegyveres összecsapás. A háborúk
a huszadik században már olyan pusztító
eszközöket vonultattak föl, amelyek az emberi
veszteségeket hihetetlen módon megnövel-
ték. A „Nagy Háború” (Első Világháború)
elképesztő embervesztéseit, az azt közel húsz
évvvel követő „Második Világháború” már túl
is szárnyalta, jelezve, a haditechnika fejlődése
hihetetlen módon felgyorsult.

A második világháború minden tekin-
tetben az emberiség eddigi legnagyobb, leg-
kiéleztettebb háborúja volt. Mindhárom di-
menzióban egyre újabbé újabb haditechnikai

eszközök szolgálták ki a hadviselő feleket és
számtalan újítást alkalmaztak az ellenség
legyőzése érdekében. Módosították azokat
harceljárásokat, amelyekhez addig görcsö-
sen ragaszkodtak, változtattak a hadászati,
hadműveleti, harcászati elveken.

Hadszíntér alatt a háborús térségnek
olyan kontinentális vagy óceáni méretű részét
értették, melyben a szemben álló hadviselő
felek hadipotenciáljának adott kontinensre
vagy óceánra eső részei helyezkednek el. (Nap-
jainkban, a helyi háborúk és a hagyományos
pusztító eszközökkel vívott fegyveres küz-
delmek időszakában, a hadszínterek, a konti-
nensek egy részét fogják át, mégpedig olyan
részét, melyet nagyobb természetes akadályok

határolnak. Kisebb országok esetén a hadszíntér területileg egybeeshet a háborús térséggel, ami egy sziget, egy közös határ menti terület is lehet.) A hadászati célok és a fegyveres csoportosítások méretétől függően megkülönböztethettek fő és mellékhadszíntereket. A természetföldrajzi jelleg szerint kontinentális, szárazföldi, óceáni és tengeri hadszínterek kerültek meghatározásra.

A siker kulcsa azonban ezeken a hadszíntereken is, a felek által egységesen preferált felderítés volt. Információ az ellenségről, annak szándékáról, erejéről, lehetőségeiről. Amelyik fél ezeket az információkat meg tudta szerezni és folyamatosan frissíteni, hihetetlen előnybe került az ellenségével szemben.

A felderítés, mint összefoglaló fogalom, minden területet magában foglalt. Minden olyan területet, ami a potenciális ellenfélről, bármilyen módszerrel, bármilyen területről információkat tudott szerezni.

„A felderítés: Az állami apparátus vezető szervei és a különböző szintű parancsokságok azon intézkedéseinek, rendszabályainak és tevékenységeinek összessége, amelyek egy ország v. ország csoport érdekeiről célkitűzéseiről, szándékairól, terveiről... szólok adatok megszerzését, gyűjtését és tanulmányozását célozzák.” A katonai felderítés ebben az esetben viszont minden olyan területre koncentrált, ami a harc megvívásához szükséges információk megszerzésével, előnyökhöz juttathatta a felet ellenségével, ellenségeivel szemben.

„A katonai felderítés: A felderítés a hadműveleti és harcbiztosítás legfontosabb fajtája: azon rendszabályok összessége, amelyeket a parancsnokok, a törzsek hoznak abból a célból, hogy a küszöbön álló hadművelet harctevékenységi körzetében a harc előkészítéséhez és sikeres megvívásához szükséges adatokat megszerezzék az ellenségről és a terepről.”

A katonai felderítést a végrehajtás térsége szerint szárazföldi, légi és tengeri felderítésre osztották fel, míg mélysége szerint hadászati, hadműveleti, harcászati szintet különböztettek

meg. A klasszikus felderítésnek az emberi erővel folytatott felderítés tekinthető: ami magába foglalja mindazokat az ember által végzett adat és információgyűjtési eljárásokat, amelyeket az emberi érzékszervek, vagy ember által közvetlenül kezelt műszerek felhasználásával végzünk. Ide sorolhatók: a figyelők, felderítő járőrök, hírszerzők, által gyűjtött, a hadifoglyok és átszököttek kihallgatása útján nyert, vagy a felderítő összekötő tisztek által szolgáltatott adatok és információk. Itt említhetjük a lakosságtól nyert információkat is. A második világháború éveit az európai hadszíntéren kiemelten az úgynevezett „földi-, légi (repülő)- és rádiófelderítést” alkalmazták. Ezen belül a földi résznél a harcfelderítés, figyelés, vállalkozás, lesállítás, rajtaütés került előtérbe. Emellett természetesen folytattak még műszaki- és tűzérfelderítést. Ezekhez a felderítési módokhoz megfelelő szervezeti formákat alakítottak ki a saját haderőn belül.

A felderítő csapatok

1939-ben egy német gyaloghadosztály például a következő szervezeti elemeket foglalta magába:

- törzs, a megfelelő osztályokkal,
- 3 gyalogezred (egy gyalogezred három zászlóaljából (9 század), egy géppuskászászlóaljából (3 század), egy aknavető-, vagy gyalogsági ágyús századból, egy páncéltörő századból állt,
- egy tüzérezred,
- egy páncéltörő osztály,
- egy felderítő-zászlóalj,
- egy műszaki zászlóalj,
- egy híradózászlóalj és hadtáp.

A gépesített hadosztályok felderítő zászlóaljának technikája, hasonlóan az előbb bemutatott szervezethez, a páncélgépkocsi volt.

Az első páncélos hadosztályok szervezése 1935-ben kezdődött Németországban és 1939 őszén már hét ilyen sereggel rendelkeztek.

Állományukban 1 páncélos dandár (kettő ezred), 1 gépesített gyalogdandár mellett tüzérezred, páncéltörő osztály gépesített felderítő-, műszaki-, híradó zászlóalj és hadtáp csapatok kaptak helyet. Egy hadosztály összesen 324 harckocsival rendelkezett, míg a felderítő zászlóalj a motorkerékpárok mellett tíz páncélgépkocsival.

Az *olasz* gyaloghadosztályok általában 2 gyalogezredből (6 zászlóalj), 1 milic légióból (kettő feketeingos zászlóalj), tüzérezredből, gránátvető zászlóaljból, 47 mm-es páncéltörő századból (nem mindegyik), híradó, egészségügyi- és felderítő osztagokból álltak. A felderítő erők döntően motorkerékpárokkal rendelkeztek. Az *olasz* gépesített hadosztályok 2 gyalogezredből, 1 bersaglieri (kerékpáros) ezredből és 1 gépesített tüzérezredből álltak. Ebben a kategóriában ezek voltak a leggyengébb mutatók.

A *francia* gyaloghadosztályok szervezeti felépítése hasonló volt a németekéhez, de fegyverzete, technikai ellátottsága annál gyengébb volt.

Az *angol* gyaloghadosztály szervezése

kisebb mértékben eltért a németétől. A törzs mellett, 2-3 gyalogdandárból, gépesített géppuskás zászlóaljból, könnyű tüzérosztályból, gépesített műszaki zászlóaljból, gépesített híradóosztályból, harckocsi osztagból és gépesített felderítő osztagból állt. A dandárok ereje nagyrészt megegyezett a német ezredékével, de szinte minden alárendeltje gépesített volt és rendelkezett harckocsi köteléssel is. A szervezetben említett felderítőosztag alapvetően terepjáró gépkocsikkal rendelkezett. Az *angol* páncélos hadosztályok, amelyeket csak a fokozódó háborús veszély miatt kezdtek 1938 végén felállítani, békeállományába 2 könnyű- és 1 vegyes páncélos dandár, 1 páncélozott felderítőezred 2 gépesített tüzérosztály, továbbá műszaki és híradó alegységek tartoztak. Összesen 260 harckocsi. A gépesített hadosztályok a németekénél is erősebbek voltak, hiszen 2 páncélos felderítő-, 3 könnyű, 2 vegyes harckocsi-, 2 gépkocsizó lövész zászlóaljjal, továbbá tüzérezreddel és szakcsapatokkal bírtak.

Érdekes módon a *szovjet* lövészadosztályok, az 1941. áprilisi állománytábla alapján, nem rendelkeztek

szakfelderítő erőkkel. A hadosztály, törzsből, 3 lövés ezredből, 2 tüzérezredből, páncéltörő-, légvédelmi tüzérosztályból, továbbá híradó-, utász- és gépkocsizó szállító zászlóaljakból állt. A szovjet harckocsi-hadosztályok 2 harckocsiezredből, 1 gépesített ezredből, tüzérezredből, légvédelmi tüzérosztályból, továbbá műszaki, híradó és vegyvédelmi alegységekből álltak. Itt sem találunk szakfelderítő erőt.

Érdemes viszont megvizsgálni a hadosztálytörzs felépítését a háború kezdetén és 1944–45-ben. 1941-ben a következő alosztályok működtek: - hadművelet, - felderítő, - híradó, - nyilvántartó, - hadtáp, - különleges. A felderítő alosztályon 2 tiszt látta el a feladatokat. A háború utolsó időszakában: - hadművelet, - felderítő, - híradó, - nyilvántartó, - különleges, - térképész, - gazdaság. A felderítő alosztályon ekkor 3 tiszt szolgált.

A hadtest és hadsereg törzsekben osztagok működtek, nagyjából hasonló feladatkörökkel. A háború kezdetén a felderítő osztag 4, míg a háború utolsó időszakában 5 tiszt látta el a feladatokat.

A felderítést befolyásoló tényezők

Az európai hadszíntér tartogatott előnyöket és hátrányokat is a felderítő csapatok számára.

Az évszakok váltakozása meghatározó jelleggel kihatott a hadműveletekre, az utánpótlás biztosítására, ruházatra, fegyverzetre. Téli időben például fehér álcázó festést kaphattak a felderítő technikai eszközök, a katonák pedig fehér álcaruhát kellett, hogy viseljen, megelőzve, hogy az ellenség idő előtt felfedje őket. Tavasszal és ősszel természetesen változott az álcázó szín. Többnapos figyelés, lesállítás, vagy más felderítési mód alkalmazása megfelelő öltözetet kívánt, különösen télen. Kiemelt feladat volt a megszerzett információk azonnali jelentése a kiküldő parancsnokság

felé, hiszen egy több órával később leadott jelentést már nem lehetett hitelesnek tekinteni, sőt félrevezető is lehetett. Ezért a megfelelő összeköttetés és azonnali jelentés alapvető feladat volt.

Az északi területeken lezajlott harcok kitűnő példákkal szolgáltak. Akár a norvég, akár finn területen lezajlott harcokra gondolhatunk, de az 1941. decemberi moszkvai ellentámadás is a téli harctevékenység kitűnő példája. A fehér álcaruhában sítalpon mozgó finn erők számtalan helyzetben tudták meglepni a szovjet erőket, akik az elszenvedett komoly veszteségek után, levonva a következtetéseket, sokat tanulhattak az 1939, novembere és 1940 márciusa közötti időszakból.

Az európai hadszíntéren változatos a domborzat és a terep fedettsége is döntő (erdők, erős aljnövényzet stb.), ami a rejtőzést segíthette. Természetesen ez az ellenség számára is előnyt jelenthetett, hiszen jól tudta csapatait, technikai eszközeit rejtteni. Kitűnő példa erre az 1940. májusi német támadás Franciaország ellen. Az Ardenneken keresztül támadó német páncélosokat nem sikerült felderíteni, így azok meglepetésszerűen jelentek meg a francia-brit főerők mögött, eldöntve ezzel a franciaországi összezsapást.

A talaj minősége, a hegyes terep kivételével, jó lehetőséget biztosított a műszaki munkákhoz, illetve a figyelők gyors kiépítésére, álcázására. A már említett fedett terep viszont kitűnő lehetőségeket biztosított a lesállítások, rajtaütések végrehajtására. A felderítő erők felfedése esetén azonban ezek a terepviszonyok segíthették az ellenségtől történő gyors elszakadást is.

Az európai hadszíntér meghatározó része volt a vízrajz. A kontinens nagy folyamokkal, folyókkal, gyorsan duzzadó patakokkal telített. Ez minden tekintetben lassíthatta a mozgást, de segíthette a védelmi rendszerek kiépítését, stabilizálását. Nem volt könnyű az ellenség által védett folyószakaszon, gázlót találni, észrevétlenül átkelni azon, foglyokat ejteni

és esetlegesen visszatérni. Minden esetben tisztázni kellett a nehéztechnika alkalmazási lehetőségét mocsaras, vizenyős helyeken. Komoly feladat várt ezeken a helyeken a műszaki felderítésre is.

A folyókon átívelő műtárgyak (hidak) felderítése, megtartása is a gyorsan mozgó felderítő erők feladata volt. Több esetben azonban a hidakon átmenő forgalom megfigyelését végezték el, jól kiépített figyelőhelyekről. Természetesen más szerepe volt ezeknek a műtárgyaknak nagyobb városok védelméénél (lásd: Harc Budapestért). Ezzel párhuzamban említhetjük a vasútvonalak fontosságát és funkcióját is. Igaz, ezek a légiere számára könnyű célpontnak számíthattak, hiszen álcázásuk szinte lehetetlen volt. Hasonló volt a helyzet a békében meglévő repülőterekkel. Ezek helye ismert volt, ezért csak rövid ideig lehetett azokat használni. Ezért, előtérbe került a tábori repülőterek használata és gyakori váltása.

Felderítés a lakott területeken

A lakott területek a második világháborúban már meghatározó jelleggel bírtak. A felderítés talán itt került a legnehezebb helyzetbe, hiszen eddigi feladataikon túl (ellenség helyzete, ereje, szándéka) újabb információkat kellett megszerezniük.

Részletesen kellett jelenteni az adott lakott terület (város, nagyobb település) jellemzőiről:

- utak, utcák szélessége, állapota,
- épületek, házak anyaga (tégla, beton stb.), falvastagságok, pincerendszer.
- csatornák, közművek állapota, bejárhatósága stb.

A felderítési módok azonban itt sem változtak. A figyelés, a vállalkozás, a lesállítás, a rajtaütés és a harcfelderítés is szerepelt a felderítők mindennapi palettáján.

A *figyelés* a városban és a nagyobb helységeken folyó harcban a felderítők legfontosabb,

leghatékonyabb módszere volt. Mivel itt a feleket csak házak, esetleg falak választották el, ezt kiemelt módszerként alkalmazták. Meg kellett határozni az ellenség elhelyezkedését, erejét, szándékát. Folyamatosan tisztázni kellett a saját és az ellenség első vonalait (ez különösen a légiere számára volt fontos). Adatokat kellett szerezni veszélyes tűzgyevidéiről, műszaki akadályrendszeréről, torlaszairól, gócpontjairól. Minden esetben, az adott egység teljes sávjában, figyelőrendszert kellett kialakítani, amelybe a felderítő erőkön kívül más fegyvernemi alegységek is bevonásra kerülhettek.

„A Berlinért folytatott harcban a Prenzlauer utca közelében 1945. április 28-án a figyelés megállapította, hogy az ellenség a Keibel Strasse környékén gyülekezik. Nyilvánvaló volt, hogy kisebb támadást készít elő. Egy óra múlva a német tüzérségi és aknavető tüzőtől támogatva, század erejű csoport indította meg támadását az Alexander Platz irányába, a szovjet állások felszámolására. Azonban az ellentámadásról idejében értesített csapatok már fel voltak készülve a támadásra és lövegeiket előre kitolták az előkészített tüzelőállásba. A megindított támadás a közvetlen irányzású ágyútűzben percek alatt összeomlott.”

Városharcban a *vállalkozás* célja fogolyejtés, fegyver vagy okmányszerzés, illetve egyedül álló géppuskafészek, óvóhely, őrszem, figyelőhely, kisebb házak, épületek elfoglalása, megsemmisítése volt. A vállalkozást több napos előkészítés kellett, hogy megelőzze, ami a célobjektum megfigyelését és a tevékenység begyakorlását jelentette. A vállalkozást általában 8-10 katona hajtotta végre.

„Katoviczban az egyik felderítő csoport a következő feladatot kapta: a célpont azon háza, amelyből egy golyószóró a teret állandóan tűz alatt tartja. A figyelés tisztázta, hogy a fegyver a ház falán ütött résen át tüzel és az irányzón kívül más nem tartózkodik ott. A következő éjszaka megközelítették a házat, így felfedték a bejáratnál elhelyezett műszaki csapdákat is. Másnap este észrevétlenül megközelítették a

tüzelő fegyvert és hátulról, kézigránálttűzzel megsemmisítették.”

A *lesállást* a városharcban is gyakran alkalmazták. Ebben az esetben a felderítők rejtkehelyen várták be az előzetesen megfigyelt célpontot. A célpont általában ellenséges parancsnoki gépkocsi, összekötő tiszt küldönc, kisebb katonai csoport, volt. Ezek általában ugyan azon az útvonalon, ugyan abban az időben jelentek meg az adott helyen, így folyamatos figyélssel előre jelezni lehetett ezeket a célpontokat. A felderítő járőrök (5-10 fő) ezután az általuk kiválasztott helyen lesben álltak, majd általában tűzrajtaütéssel megsemmisítették, illetve foglyul ejtették a célpontot. Az akció után, az előre megtervezett visszavonulási útvonalon, gyorsan elhagyták a helyszínt.

„A budapesti harcok során a figyelés megállapította, hogy két épület között, egy kőkerítés mellett gyakori a német mozgás. A tüzérség két helyen is rombolta a kerítést, de a mozgás nem szűnt meg. A felderítők azt a feladatot kapták, hogy közelítsék meg a helyet, álljanak lesben és ejtsenek foglyot. A négy katonára átkúszva egy nyílt területen, lesben állt a fal mellett. Több órás várakozás után sikerült a feladat végrehajtása. Végül sikerült a foglyot a nyílt területen épségben visszajuttatni, akitől értékes információkat nyertek.”

A felderítők gyakran *rajtaütéssel* oldották meg feladataikat lakott területen. Ez valójában a felderített, megfigyelt célpont megrohanását, megrohamozását jelentette. Tehát itt, ellentétben a *lesállással*, a célpont stacionális volt, míg a felderítők (ennél a feladatnál a felderítő csoport létszáma 25-30 fő is lehetett) voltak mozgásban. A célpont általában fogolyejtés, okmányok zsákmányolása, ellenséges parancsnokságok, híradó központ szétzúzása, továbbá fontos kijelölt célpontok (híd, raktár, műhely, erődítés stb.) megsemmisítése volt.

„1945. április 10-én egy felderítő szakasz 12 katonája a breszlai gázgyár környékén található kétemeletes házat kapott célpontul, ahol

a főbejáratnál géppuska, míg a míg a második emeleten két golyószóró volt tüzelőállásban. A felderítők váratlanul indították meg rajtaütésüket, a géppuskát kézigránálttűzzel semmisítették meg, majd betörve a házba, több foglyot ejtettek a meglepett német katonák közül. Majd a parancsnok jelére, a megbeszélte tűztámogatás fedezete mellett, veszteség nélkül visszatértek.”

A *harcfelderítést* városban csak abban az esetben végezték, ha más felderítési mód nem hozott eredményt. Ekkor korlátozott támadást indítottak/színleltek, hogy az ellenség tüzet nyisson és így felfedje állásait, tüzefegyvereit. A cél tehát az ellenség főellenállási vonalának meghatározása, a gyalogság, a tüzérség, az aknavetők tűzrendszerének felderítése volt. Emellett nagy figyelmet fordítottak a megerősített helyek tűzrendszerére, a csatlakozási pontok, szárnyak megállapítására és a műszaki akadályok jellegére, azok helyének pontosítására.

Sztálingrád, Budapest, Berlin ostroma és a város körül lezajlott események közismerten kiemelkedő hadművészeti példákkal szolgálnak a városharc témakörben. Ezek közül is kiemelkedik *Sztálingrád*, hiszen itt, mind két fél részéről, előtérbe került a támadó és a védelmi hadműveletek tervezése és megvívása (ezekre részletesen itt nem térünk ki) is.

A felderítés szempontjából vizsgáljuk meg a terep jellemzőit. A Volga jobb partján 25 km hosszan húzódó város környezetét átszegdelt, domborzatilag alapjában véve sík, sűrű folyókkal átszegdelt terep jellemzi. A németek által uralt magasabb oldal biztosította a jó betekintést a szovjet részre, de gyakorlatilag, a folyóátkelésen kívül, egyik fegyvernem számára sem jelenthetett komoly akadályt. A Don mellett az Észak-Donyec, a Kalitva és a Csir jelent komolyabb vízi akadályt. Valamennyi É–D folyásirányú. A Don és a Volga között a távolság Sztálingrádnál 50-60 km. Az egész területen csak a folyók mentén van erdős rész, ami megnehezíti az álcázást, a védelmi munkákat és a csapatok rejtett mozgását. Úthálózata gyenge.

A német csapatok a sikeres támadó műveletek után megkezdték a helységarcot a város elfoglalásáért. Az utakra támaszkodó, erőfölény létrehozására törekvő városi műveleteket aktív tüzérségi előkészítés és a légierő intenzív bombázása támogatta. A támadás előkészítésének idején precíz felderítést hajtottak végre a csatlakozási pontok és a védelem gyengébb részeinek kipuhatolása érdekében. Ezt felderítő repülőgépekkel és különleges felderítő harcokocsikkal oldották meg. A repülőgépek lefényképezték a szovjet csapatok helyzetét, a tüzérség tüzelőállásait, a harcokocsi és a tartalékok elhelyezkedését. Gyalogos felderítő csoportjaik rendkívül aktívak voltak.

Felderítő tevékenységüket a saját tüzérségi és aknavető tűz után, az előretolt tüzelőállások és a védelmi rendszer csapatai ellen mindig megismételték. Így akarták teljes megismerni és pontosítani a védelmi rendszer berendezését és a

megszállását. Néha éjszakai fogolyjéttéssel próbálkoztak.

A szovjet csapatok a sikeres védelmi harctevékenység mellett, az erősítések beérkezésével párhuzamosan, megkezdték a felkészülést, a végül november 19-én megindított, ellentámadásra és bekerítésre. A felkészülés teljes ideje alatt folyt a német csapatok fokozott felderítése. A felderítés felada-

ta az ellenség peremvonalának, műszaki építményeinek, tűzrendszerének és csapatai csoportosításának megállapítása volt. A felderítés „általános” módszerein kívül a hadosztályok erőszakos harcfelderítést is végeztek. November 14-én 17.00-kor például a 293. lövészhadosztály hajtott végre sikeres erőszakos harcfelderítést egy megerősített lövészszázalaljjal az 1034. lövészrezd terepszakaszán, míg a 76. lövészhadosztály a 93. lövészrezd erőivel rohamozta meg az ellenséget és 300 métert előre jutva javította meg megindulási helyzetét a támadásra. November 18-án a hadosztályok

tervezett támadási sávjában felderítő osztagok hajtottak végre erőszakos harcfelderítést. Ezek ereje minden lövészredeből 1-2 lövészszázad volt. Véglegesítették a tüzrendszert, a peremvonalat és megerősítették az ellenség csapatainak csoportosításáról eddig meglévő adatokat. Az erőszakos harcfelderítést a szovjet csapatok sztálingrádi ellentámadás előtt kezdték aktívan alkalmazni.

A német parancsnokság, a felderítés tekintetében, az ellentámadás megszervezésének időszakában passzívnak bizonyult. Lekötötték a helység harc feladatai, a tél és az ellátási problémák. Igaz, felderítő repülésekkel igyekezett információkat szerezni, de ilyen méretű csapatmozgásokat, átcsoportosításokat képtelen volt követni. Ha kisebb jelek utaltak is a következő hetek várható eseményeire, azok megmaradtak a feltételezések szintjén.

Harcfelderítés

A második világháborúban az ellenséges védelem áttörésének fő formája az arcból mért csapás volt. Ezt a már említett *harcfelderítés* előzte meg, amely folyamatosan fejlődött a háború során. A harccal történő felderítés tehát a kiépített védelem ellen irányult. Célja az ellenséges peremvonalának, a csapatok csoportosításának, műszaki akadályrendszerének részletes felderítése volt. Ez többször kiegészült a támadást megelőző megindulási helyzet javításával is, amikor ellenséges terepszakaszokat, árkokat tudtak elfoglalni. A harcfelderítés pontos célját mindig a kialakult helyzet határozta meg. A konkrét célokat, feladatokat, a végrehajtás idejét és helyét, a felderítő osztagok összetételét a szovjet hadseregben általában a hadsereg-, illetve a frontparancsnok határozta meg. Ők intézkedtek a tüzérsgel, harckocsikkal, repülőkkal, valamint műszaki erőkkel-eszközökkel történő megerősítésről és támogatásról is. A harcfelderítés végrehajtását a lövészadosztály-, és hadtestparancsnokok vezették, irányították.

A szovjet csapatok csak 1942 elején kezdték meg alkalmazni a harcfelderítést, a támadást megelőzően 2-3 nappal, de ekkor még korlátozott erőkkel és korlátozott céllal. A sztálingrádi ellentámadás idején a német csapatok már a peremvonaluk elé 1-2 km-re előretolt állásokat hoztak létre. A szovjet tüzérsgeli előkészítés kezdetekor pedig erőiket az első árokból a másodikba vonták vissza egészen a tüzérsgeli tűz befejezéséig. Ezután ismét elfoglalták az első árkokat és pusztító tüzrel fogadták a támadó erőket. Ennek hatására rendszeressé tették a harcfelderítést, hogy pontos képet kapjanak az ellenség peremvonaláról és az esetleges változásokról. A sztálingrádi ellentámadástól a hadműveletek előkészítésének kötelező elemévé vált a harcfelderítés. Széles arcvonalon hajtották végre megerősített lövészszázadokkal vagy századokkal.

„A sztálingrádi ellentámadás előtt a 21. hadsereg és az 5. harckocsi hadsereg első lépcsőjében levő minden hadosztály 2-3 tüzerosztállyal megerősített lövészszázadot, vagy zászlóaljat alkalmazott harcfelderítésre, a támadás megindítása előtt két nappal. Így sikerült felderíteni, hogy az 5. harckocsi hadsereg sávjában az ellenség 2-3 km-re visszavonta erőit a peremvonalról. Ezek alapján módosítani tudták a tüzérsgel és a légi előkészítésben résztvevők, valamint az első lépcsőben támadók feladatait.”

Példánkkal ellentétben azonban Sztálingrádnál a szovjet erők nagyobbik része még 5-10 nappal a támadás előtt hajtotta végre a harcfelderítést, aminek eredményeként a németeknek elég ideje maradt erői átcsoportosításához és a védelmük tüzrendszerének megváltoztatásához. Ezen tapasztalatok alapján a kurszki ellentámadás idején a harcfelderítést már csak egy nappal a tervezett támadás előtt hajtották végre. Ekkor viszont már nem felderítő osztaggal, hanem az első lépcsőben harcoló lövészredek állományából kijelölt, megerősített lövészszázadokkal. Ez a gyakorlat a későbbiekben is megmaradt. 1944-

ben az előrevetett zászlóaljok általában el is foglalták az ellenség állását, majd az első lépcső hadosztályok fejlesztették tovább a sikert. Így a harcfelderítés és az áttörés egy folyamattá olvadt össze.

Az aktív felderítés elleni rendszabályok

A „földi felderítés” ellen természetesen a potenciális ellenfelek igyekeztek felkészülni és ellenintézkedéseket foganatosítani.

Ezek a következők voltak:

- megtévesztő, meg nem szállt állások kiépítése,
- a súlyképzés leplezése a csapatok mozgásával,
- színlelt csapatmozgások,
- élőerő, technikai eszközök, állások álcázása,
- makett technikai eszközök alkalmazása,
- felderítés elleni rendszabályok erősítése a csapatoknál,
- vezetési pontok, hírközpontok fokozott biztosítása,
- parancsnokok, hírvivők, futárok fokozott védelme stb.

Az európai hadszíntéren 1939 és 1945 között lezajlott hadműveletek számtalan tapasztalattal gazdagították a hadművészet (hadászat, hadműveleti művészet, harcászat) kérdéskörét. Ezzel párhuzamosan új eljárások kerültek előtérbe a felderítés területén is. Egy dolog azonban évszázadok után sem változott és azt a második világháború utáni értékelések is megerősítették: az ellenség komplett, naprakész ismerete nélkül nem lehet győztes háborút vívni, és ehhez a felderítés szerepe nélkülözhetetlen!

*

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A hadművészet története III. A hadművészet a második világháborúban (1941–1945) ZMKA. 1978.
- A második világháború története.* 1-12. Budapest, 1982, Zrínyi Katonai Kiadó.
- DOUGLAS, ROGER (1992): *Sztálingrád.* Budapest, Littoria könyvkiadó.
- GAULLE, CHARLES DE (1973): *Háborús emlékiratok.* Budapest, Gondolat Kiadó.
- HORVÁTH CSABA (2006): *A magyar katonai felderítés története a kezdetektől 1945-ig.* Püedlo.
- LÁNSZKI JÁNOS (1998): *A katonaföldrajz néhány elméleti és gyakorlati kérdése.* ZMNE Fórum 8. évf. 4. sz.
- Felderítés városban.* A Honvédelmi Minisztérium kiadványa a 42.275/Elnökség – 1949.sz. körrendeletéhez.
- MOSZKALENKO, KIRILL SZEMJONOVICS (1982): *A délnyugati irányban.* I-II. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó.
- SZIMOJAN, RAJR GEOGIJEVICS. – GRISIN, SZERGEJ VLAGYIMIROVICS (1984): *Felderítés a harcban.* Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó.